

BORA ĆOSIĆ

RASULO

Intervju na Ciriškom jezeru

•

Kasparov projekt

•

Rasulo

 Laguna 

Copyright © 2025, Borivoj Ćosić
Copyright © ovog izdanja 2025, LAGUNA

RASULO

Sadržaj

Intervju na Ciriškom jezeru	9
Kasparov projekt	95
Rasulo	185
<i>O piscu</i>	299

INTERVJU NA CIRIŠKOM JEZERU

Mesto događaja sa iznenadnom pojavom gospođe Charlotte Dudack, autora bedekera

Ciriško jezero proteže se od samog Züricha, sve tamo do Lachena i Uznacha; ima polukružan, savijen oblik, pa je jedino stvar fantazije da li će ga neko nazvati kiflom ili bumerangom. Gospođa Charlotte Dudack, turistička spisateljica, zove ga, na primer, kiflom, a autor jednog drugog bedekera u izdanju Falk Verlaga iz Hamburga, bumerangom. Taj iz Hamburga zato, jer je jedan bumerang video u nekom muzeju pa mu je ličilo, a Dudackova zato jer je jednog jutra na tom jezeru doručkovala istu takvu kiflu. Ja sam u svojoj prvoj noveli o ovom jezeru upotrebio tu reč „kifla“, što me je dovelo do sudskog spora sa ovom gospođom Dudack, takođe piscem bedekera. Ovaj bedeker bio je nesavršen kao i svaki drugi, jer je autorica dozvolila sebi da brka postojeće ciriške ulice sa onim koje se nalaze u potpuno drugim gradovima, kao što je Bile, Altdorf ili Chur. Sreća je što nijedan pravi turist ne gleda u bedeker za vreme samog putovanja, nego tek posle, a tada i sam može utvrditi kako bi nadrljao da se držao onog što u ovoj knjižici stoji. Tajna je u tome što bedekere pišu ljudi sa književnim sklonostima

(kao na primer Semprun), a romane oni sa inspiracijom bedekerskom (Dudack), i tu nijedan pošten izdavač, čak ni švajcarski, ne može ništa!

Pisci romana, prema tome, zavide piscima bedekera zbog one njihove jezgrovitosti, a pisci bedekera zavide piscima romana jer oni od svega mogu napraviti roman. Pisac bedekera, nažalost od svega može napraviti samo bedeker, a pisac romana i od običnog bedekera zaista može sastaviti najčitaniji roman. U tome i jeste suština spora između gospođe Dudack i mene, jer je ona tvrdila da sam ja jedan ordinarni bedeker pokušao pretvoriti u roman, a da ona, koja je isto tako mogla jedan moj roman pretvoriti u bedeker, to nije učinila zato što me poštuje, dok sam ja svojim postupkom pokazao da je kao osobu ne zarezujem nimalo. A ja sam samo želeo da ovu gospođu uvedem u svoju priповest o Ciriškom jezeru, u kojoj ona kao pisac bedekera govori to isto što i u svom bedekeru („kifla“ itd.). Uza sve, ona se kod mene uopšte ne zove Dudack nego Nosack, što priznajem, izlazi na isto. Zato što obe ove figure „govore isto“, ali to, mimo onog ludaka sa bumerangom, izgleda da se jedino o ovom jezeru može reći. Meni, na kraju krajeva, uopšte ne bi palo na pamet da o ovom glupom kifloidnobumerangskom jezeru izustim i reč, da nisam pored tog jezera od nedavna naseljen kao stranac, pa sam otud, odjedanput dobio suludu ideju da to mesto moga novog stanovanja opišem. Tome je doprineo savet jednog mog prijatelja da ovo učinim, prikazujući situaciju spisatelja koji ne živi u sopstvenoj zemlji, nego u jednoj, čije postojanje, veli da zna kako mi ne znači ništa. Jer bi takva jedna stvar, napisana od osobe kojoj ta zemlja „ne znači ništa“, bila interesantnija za ovdašnje ljudi, kojima ta njihova zemlja znači sve. Publika, njene čudi i njeni takozvani „Schussovi“, zavise od nevažnih pojedinosti

i slučajnih činjenica, a jedna od takvih je da mene za tu njihovu zemlju ne veže bog zna šta, a da uprkos tome, u toj, meni irelevantnoj zemlji, živim! Običan čitalac ne zna šta ga u slučaju o kome čita, posebno privlači i rajca, a to je u mojoj pripovesti baš ova ravnodušnost koja mi omogućava da živim ovde umesto „tamo“, gde uopšte nisam ravnodušan, nego naprotiv!

Tako sam, po svemu sudeći, morao obavezno da napišem novelu koja mi nikad ne bi pala na pamet, da onaj prijatelj sa Waffenplatza, kojeg sam jedino poznavao kada sam stigao ovamo, nije navaljivao da samo sednem i napišem baš takvu novelu kakvu je on sam u svojoj glavi zamislio. Malu povest o svom osećanju stranca koji živi u stranoj zemlji i piše. O ljudima te zemlje koji me prepoznaju na ulici i govore *To je onaj strani pisac koji živi kod nas i piše knjigu o nama!* Što nije nikakvo čudo, jer svi književnici koji žive ovde jesu stranci, zato što se čitava Švajcarska Konfederacija deli na Švajcarce koji većinom ništa ne pišu, i na strance koji žive tu i pišu upravo o njima kao Švajcarcima. *Tata, vidi, to je onaj jako poznati književnik koji živi kod nas, samo što mu ne znam ime, jer se vrlo teško izgovara!* Sve je, znači, u tom mom imenu koje se ovde, u toj njihovoj zemlji prilično teško izgovara, osim činjenice da (pisao ili ne) živim u zemlji koja mi ne znači bog zna šta. Spisatelj koji živi u zemlji koja mu znači sve, opasno izaziva sudbinu, jer onda po ceo dan misli samo na tu zemlju koja mu znači sve i jedino o čemu bi mogao pisati bilo bi to kako u ovakvoj jednoj zemlji živi. Zbog toga ja i živim odnedavna u meni potpuno indiferentnoj zemlji, u kojoj onda mogu pisati o čemu hoću i misliti na šta god hoću.

Samo što moj prijatelj sa Waffenplatza i dalje insistira na toj mojoj „švajcarskoj“ noveli, koju on kao „švajcarski“

građanin, bez obzira na to koliko se upinjao, nikada ne bi bio u stanju da sastavi. Da pogledam samo taj maleni Meilen, koji je od skora postao moj novi dom! Jer da sam Meilen predstavlja jedno takvo mesto koje sa svih strana okružuje čoveka mirom i spokojem, iako tog čoveka na koga cilja prijatelj sa Waffenplatza, ovaj mir i spokoj nervira već iz same te činjenice mira i spokojstva. Svako misli da je u miru i tišini rešenje za miran i tih život, a ja tvrdim da upravo mir i tišina u svakom normalnom čoveku, osobi koja misli i fantazira u sebi, mora proizvesti pitanje kako se ovo, mir-tišina, običnim ljudskim mehanizmom uopšte može podneti! Meilen, tihi i mirni gradić zbog toga i jeste moja nova domaja, samo zato što u ovom miru-tišini, odmah postajem nemiran i nespokojan, a bez tog nemira-nespokojanja ne bih mogao živeti. I tu se moja koncepcija i koncepcija mog prijatelja sa Waffenplatza, bitno razilaze. Da ću ja tu svoju projektovanu novelu, veli on, totalno uprskati ako u Meilenu ne pronađem to mirno spokojstvo i spokojan mir, potreban svakom modernom čoveku. Samo što ja nisam nikakav moderan čovek, nego sam upravo nemoderan, anahroni stanovnik našeg uznemirenog kontinenta, i da baš zato i sedim u ovom iritantno mirnom i onespokojavajuće tihom mestašcu, da bih tu svoju nervozu, izazvanu onom tišinom izrazio u vidu književnog dela.

To je to naše mesto događaja, ta moja tačka razgovora sa ljubopitljivim novinarom, koja, nažalost, nije u mnogo poznatijem Rapperswilu, gde su se već odigrale mnoge književne drame, nego u neuporedivo skromnijem Meilenu, gde do sada u tom smislu nije se odigralo skoro ništa. Samo, primetio sam, da publika nesravnjeno više uživa u događaju koji se odigrava na nepoznatom mestu, nego na nekom poznatom, jer ako se pripovetka događa u Parizu ili Veneciji,

odmah će svako mnogo veću pažnju obratiti na sam taj Pariz ili Veneciju, nego na ovo što se u tom nesretnom Parizu, ili u još nesretnijoj Veneciji događa. Ko bi mislio na onu jadnu devojkicu koja hoće da se baci u Senu, na onog još žalosnijeg studenta koji pokušava da preseče vene u mračnoj kafanici pored Rialta – ako pored sebe imamo zaista prekrasnu crkvu Notre Dame, i ovo, još prekrasnije okrilje Duždeve palate! Nek se ubija ko hoće i zbog čega hoće, a ja ću, sa svoje strane, posmatrati te divne večne građevine, samo ako je pisac imao dovoljno nerava da usred tih silnih pokušaja samoubistava, prikaže još i arhitekturu, kao jedan turoban i tragičan dekor!

Vi po svoj intervju idite, dragi moj, u zlatni Prag!

Za vas bi inače bilo mnogo pametnije da ste otišli intervjuisati moju mamu, od koje biste čuli ne samo mnogo više o meni, nego i o njoj samoj, koja je moja mama. Dok neko nema sina spisatelja, ne može znati šta to znači imati sina spisatelja: kad nešto napiše – nerviraš se jer još ne znaš šta je napisao, a kad pročitaš, još se više nerviraš jer vidiš šta je napisao! Samo dok, jedno vreme, ne piše uopšte, to ti je nekakav odmor, osim što i tada moraš strepeti šta radi, s obzirom na to da ništa ne radi! Književnik koji ne radi ništa izaziva čak najveću nervozu, naročito kod onih u policiji – i kod te nesrećnice koja ima tu nesreću da bude njegova sopstvena mama. Policija strahuje, jer ako onaj ne piše, mora da kuje nekakvu zaveru protiv njih, odnosno policije, a književnikova mati strepi da se baš zato što ne piše, u toj nervози od nepisanja ne upusti u nešto potpuno nedostojno po njegov život.

Umesto, dakle, da se raspitujete o mome životu kao interesantnom, bolje bi bilo da se obavestite o životu moje mame, koja je mama jednog spisatelja, i kojoj, samim tim, život je mnogo uzbudljiviji. Sin književnikove mame jedino

piše knjige, i u tome mu prolazi vreme, a ona koja knjige ne piše, prati iz prikrajka kako on te knjige piše, i već u tom pogledu sa strane ima više zanimljivosti nego u bilo čemu što se u njegovim knjigama događa. Ja najbolje znam da se ni u jednoj knjizi ne događa ništa, a oko toga kako neka knjiga se piše, događa se mnogo, naročito ako se tome pridoda i mama onoga koji te knjige piše. Ona ne samo što zna šta bi se u toj knjizi imalo nalaziti (a nikada se ne nađe!), nego i šta bi taj njen sin (koga zna u dušu) mogao napisati – čak i kada bi bio u najboljoj formi, u kojoj obično nije! Ona i strahuje za njega jer on nikako da uđe u onu najbolju formu, nego se samo čini da će svaki čas u tu formu ući, a još uvek ne ulazi! Sve je u tom iščekivanju da jedan književnik uđe u svoj najplodniji period, pa da nadmaši onaj koji mu prethodi, i koji nije bio baš neki naročiti period, a ko više strepi u tom međuvremenu, nego njegova mama?! Ona takođe sva drhti da će on, kad-tad, doći do onog svog najboljeg trenutka, a tada svakako više uopšte neće obraćati pažnju na nju kao na svoju mamu, nego će se samo baviti svojim uspešnim periodom u kome se našao, iako za to nije baš samo on zaslužan! Da bi se našao u ovoj potpuno zavidnoj poziciji, zaslužna je obično mnogo više njegova mama, koja se trudila da on, kako-tako dođe do te tačke, a kada se to dogodi, ona, koja je učinila sve da se ovo desi, ostaje u senci kao mama jednog književnika i ništa više! Ona istovremeno strepi da on, u tom svom najsvetlijem izdanju ne naumi da opiše upravo nju, kao svoju mamu, dok jedino što ona večito želi, to je da bude njegova mama koja je u senci i o kojoj ne bi trebalo da on napiše ni jedne jedine reči! Eto, to su problemi koji iskrsavaju u vezi sa biografijom jednog spisatelja, čiji je sadržaj, kako vidimo, potpuno neinteresantan, pa je besmisleno da neko o tome nešto čita.

Ja sam se, međutim, samo trudio da ne razočaram svoju mamu, koja se, isto tako sa svoje strane, jako plašila da je ja, na neki način, ne razočaram. Pogotovo što je njen sused sa Vaclavskih namesti, poznati češki književnik Nezval, još u vreme moje mladosti, tvrdio da je njen sin darovit i da će isto tako postati književnik, jer da ako on kao poznati književnik nije u stanju odrediti ko će od mladih ljudi iz njegovog susedstva takođe postati poznati književnik, onda ni on sam nije neki naročiti književnik! Zbog toga sam se plašio da ću razočarati, ne samo svoju mamu – tako što eventualno ne bih postao književnik, nego sam još više strepeo da se mama ne razočara u književnika Nezvala koji je prognozirao da ću ja zasigurno postati književnik, a da onda ispadne da tako nešto ne postanem! Ona se jedino pitala da li još jedan Čeh može postati književnik, kada i svi drugi Česi osećaju se tako nekako, „pesnički“, makar sami ne napisali ni dopisnicu!

Sve se svodilo na to da je najveći Čeh češke književnosti toga doba hrabrio moju mamu da bih i ja mogao postati književnik bez obzira na to što sam Čeh, pa čak i naročito iz tog razloga što jesam Čeh! Samo da zasednem da objasnim kako sam Čeh, zašto sam Čeh, i šta kao Čeh rođen u srcu Češke mislim o tom svom rođenju. Smatram da se najgore oseća spisatelj koji pored sebe nema nijednog drugog književnika, a ja, koji sam rođen u samom susedstvu jednog tako poznatog književnika (Nezvala), već sam bio u neuporedivo boljoj situaciji od ostalih. Tu je naravno i ta moja mama, koja je zdušno podržavala izjavu poznatog književnika, da i ja kao njen sin mogu postići skoro približan renome koji je ovaj, bez obzira na sve teškoće, tokom dugih godina rada, postigao. Dakle da njen sin, odnosno ja, samo smognem snage da doživim taj dugi niz godina, jer ako ove godine ne doživim, onda ni onaj književnik sa svoje strane ne bi mi mogao ništa

pomoći. On tek zna šta može jedan spisatelj koji dugo živi, a onaj čiji vek relativno je kratak, da za njega on ne može dati nikakve prognoze! Otud sva ona briga moje mame da samo preživim te godine u kojima bih mogao napisati ono brdo prognoziranih knjiga, a ne da umrem mlad iz bilo kojeg razloga, pa da ostane bez knjiga koje književnik Nezval već je smatrao skoro napisanim!

Tako sam ja na neki način postao spisatelj jer je jedan drugi pojedinac iz ove profesije prognozirao kako ću i sam poći njegovim stopama, a što je najgore, o tome izvestio je moju gospođu mamu, pa bi onda bilo potpuno neodgojeno da dezavuišem najvećeg tadašnjeg češkog književnika da ću i sam postati književnik koji mi je predviđao tako uspešnu budućnost. Otud sam u svojoj prvoj knjizi opisao kako taj književnik dolazi kod moje mame na kavu u onu lepu zgradu na Namestima, pa je pripovest ispala više o tome kako književnik pije kavu sa mojom mamom, a ne o meni koji se trsim da postanem književnik, po prognozi ovog istog književnika.

To je bila ta moja prva fabula, kako književnik pije kavu sa mojom mamom a moj tata ulazi sa tek osvojenim izumom, olovkom pričvršćenom za sto jednim federom, koju je pronašao za potrebe firme „Mrma“ iz Budějovica, i to je odmah poremetilo onu idilu sa kavom i sa diskusijom o mojoj književnoj sudbini. Moj tata je vredno radio na svom pronalasku sa federom, a onda je ušao u drugu sobu i tu zatekao poznatog spisatelja koji je pio kavu sa mojom mamom, pa je istog časa manuo i olovku i feder firme „Mrma“, odlučan da se, mimo velikog književnika, sam pobrine o budućnosti svoga sina, budućeg pisca takođe.

U životu jednog pisca sve najvažnije stvari dogode se već u njegovom najranijem detinjstvu, pa je potrebno da ih on sam dovoljno bistro zapamti. Tako je bilo i ovog puta.

Šta sve stoji u jednom bedekeru?

I tako, umesto da opišem te nade koje poznati književnik polagao je u mene kao takođe mogućeg književnika, ja sam se, naravno mnogo kasnije, upleo u sudski spor sa autorkom bedekera koja je opisala ovo glupo jezero, čiji opis, iako glup takođe, toliko mi se dopao da sam ga uneo u svoju priповetku o autorki koja sedi pored jezera i piše svoj glupi bedeker. Drugo mi i nije bilo potrebno kao povod, nego da mi dopadne ruku taj priblesavi bedeker, pa da ga prepisem od početka do kraja u svojoj povesti na temu kako nastaje glupi bedeker u glavi, neću da kažem kakve autorke, koja samo sedi kraj jezera i piše te svoje gl. na temu ovog j. Jer njoj nije dosta što pominje sva ta mesta kao što su Männerdorf, Thalwil, Horgen i šta ti ja znam, nego se upušta u potpuno intimnu sliku o književniku Thomasu Mannu, nekadašnjem stanovniku Meilena, kako se šeta obalom, gleda u onu vodu, a vilice mu se rastaču od neljudske zubobolje. Da joj je to ispričao doktor Fritz Asper kad joj je udarao plombu u jedan kutnjak, u svojstvu unuka doktora Arona Aspera, književnikovog ličnog zubara i autora studije „Mannovo zubalo“,

sve to u vreme pesnikova rada na tetralogiji o Josifu. Otuda verno opisane Josifove zubobolje, kao i lik vrača egipatskog Venijamina, koji, vadeći prstima zube beduinima, mogao bi biti pljunuti doktorov deda, A. Asper. Pa onda, ne samo što se književnik šeta onom obalom, držeći se za svoje desni, nego istovremeno, prolazeći, ne vidi da na klupu, tamo niže, sedi profesor Freud, koji čita jednu svoju knjigu. Niti ovaj vidi onoga, niti onaj ovoga. Taj zbog opisane zubobolje, a onaj zbog toga što čita tu svojeručno napisanu knjigu. Jer da čita bilo čiju tuđu knjigu, ne bi morao toliko da se u nju udubljuje, a kako čita ono što je svojeručno napisao, mora se potruditi da bi video šta u njoj nije trebalo da napiše na taj način na koji je napisao, a ono što je trebalo da napiše – da toga u knjizi nažalost uopšte nema. U ovome se sastojala njegova nervoza oko sopstvenog spisa, zbog čega valjda nije ni primetio književnika Thomasa Manna, koji bi mu sigurno bio prijatan sagovornik, bez obzira na jako izraženu književnikovu zubobolju. Osim toga, kad običnog čoveka boli zub, njega boli onaj zub koji je bolestan, dok jednog književnika boli uvek neki drugi zub umesto onog koji je stvarno bolestan, a taj koji je bolestan, taj ga uopšte ne boli! Možda čoveka nikada zubi i ne bole, zubi su neutralna materija, nego on misli da ga oni bole, i usled toga, taj bol dolazi sam od sebe, odmah posle ovakve jedne misli. Toga, naravno, nijedan običan čovek nije svestan dokle ga zub „boli“, a kada se jedan književnik nađe u toj poziciji da ga zub „zaboli“, on se može dosetiti ove okolnosti i posle je lepo ume iskoristiti u svojoj vrlo debeloj knjizi.

Eto, to je taj njen nazovi bedeker! Svi ovi događaji opisani su ionako, već ranije u publikaciji *Blätter zur Bekämpfung des Machtwillens*, koja je izlazila u Asconi, a u ovoj propagirani su vegetarijanstvo, futurizam i mnemotehnika. (Sad

vidimo kako i gospođa Dudack vredno prepisuje koješta odakle stigne, nisam dakle ja sam taj koji „kradem“ od nje, radi to ova gospa, takođe!) Harald Szeemann, inače, u spisu *Monte Verita, planina koja je postala roman*, pominje daljnu rođaku Paava Nurmija, kao i mnoge druge lude boeme perioda vegetarijanskog kluba u Asconi, iz godine 1909. Nurmijeva polubratnica pokazala je Szeemannu fotografiju prolaska njezinog strica kroz liniju cilja, na kojoj se sasvim dobro vidi da veliki trkač na nogama ima koturaljke. Ovo je i navelo nemačkog filozofa Martina Heideggera da izvede svoju teoriju o propadanju, o brbljanju i o strahu od postojanja kod tako prozirnih odnosa među ljudima. L. Wittgenstein sumirao je ovo shvatanje tako što je tvrdio da Nurmijev trijumf dolazi od terminološke zbrke i greške u jeziku, moguće tim pre što jedan Finac biva prinuđen da verbalno dokazuje kako trči, ali na nemačkom. Saussure je već ranije utvrdio tokom svog ženevskog seminara, da Finci ne mogu razumeti Nemce, ako ne nauče nemački, ili ako ovi drugi ne nauče finski, bar u osnovnim crtama. Saussure je, nadalje, dokazao da svaki čovek govori tuđim jezikom, čak i onda kada govori navodno svojim, jer niko nije onaj koji jeste, samo do kraja života to ne uspe da sazna.

Zahvaljujući tom listu, navodi dalje gospođa Dudack, devojke iz najboljih kuća povremeno su izvodile svoj balet *Wir essen Salat, ja, wir essen Salat*, u počast jela i u počast salate od koje se to jelo sastoji. Po ovom vidimo kako se gospođa Dudack toliko zanela da se moglo pomisliti kako i sama planina sa ludim balerinama leži neposredno uz naše Ciriško jezero. U okviru toga, slavna igracića Emmy Sturm, igrala je samu salatu, a ostale, mnogo manje poznate igraciće, bile su one koje su tom salatam zainteresovane. Jedna

druga igračica, Giannina Censi, imala je svoju tačku u baletu Prampolinija. Njen muž Bruno Sanzin napravio je kraval odgurnuvši dirigenta koji je hteo da ga spreči da napravi kraval za vreme samog baleta. Marinetti je poslao depešu kojom je izbacio sve troje, muža, ženu i Prampolinija iz svoga pokreta (futurističkog). Vazduhoplovac hrvatskosrpskog porekla Drago Bjelovučić zapretio je Marinettiju da će ga sledeći put, dok ga bude vozio iz Rima u Milano, istresti, tako što će napraviti luping iznad kuće slikara Prampolinija. Igračica Censi zaljubila se u Bjelovučića i pobegla s njim u Pariz. Prampolini načinio je portret Bjelovučića kako istresa Marinettija iz aviona. Bruno Sanzin ubio se u staničnom toaletu u Trstu. O tome postoji pripovetka Itala Sveva, kao i pismo njegove žene Ane Livije Svevo, koja je i sama poznavala Sanzina. Prampolini je slikao i bračni par Svevo, prikazavši ga kako leti u avionu dvosedu nad Trstom, što je bila čista „fotomontaža“, izvedena na jednom vašaru u Udinama, pomoću aeroplana nacrtanog na jednom platnu. Sliku je kupio jedan agent od Marinettija. Takav je život umetnika! – veli gospođa Dudack. Većina ovih scena nalazi se u dokumentarnom filmu Arnalda Ginne *Vita futurista*, iz 1916. u kome Prampolinija igra Fortunato Depero, Bruna Sanzina Marinetti, a Bjelovučića sam Bjelovučić. Drugi jedan autor, Anton Giulio Bragaglia pratio je svojom kamerom život ove umetničke grupe iz časa u čas i iz minuta u minut, bez obzira gde i u kakvim sve okolnostima, ovi ljudi se nalazili. Delove tog materijala ukomponovao je Charles Dekeukeleire u svoj film *Impatience*, iz 1928, Joseph Cornell u svoj *Rose Hobart*, iz 1936, ostatak može se videti u *Sweet movie*, Makavejeva, iz 1973. Danas više niko nije u stanju sa sigurnošću utvrditi šta je u ovim filmovima „snimljeno“, „glumljeno“ ili

„igrano“, a šta neposredno „doživljavano“ u okvirima samog (futurističkog) života. U svemu ovom možda nema neke velike „nauke“, pa ipak! Nauka je u suštini unošenje zbrke u nenaučnu jednostavnost ljudi, u njihove, naoko obične događaje, koji su zapravo suviše komplikovani.

Onog književnika dakle boli zub, doktora medicine nervira njegova sopstvena rasprava o nervozu, pa tako nijedan od njih ne primećuje Isabelle Grabbe, najveću sopranistkinju toga doba, kako prolazi pored. To je sudbina tih istorijskih mesta da po njima hoda tako nebrojeni broj važnih osoba, a da se te iste osobe međusobno ne primeće! Makar da je pevačica, najtiše što može, zapevala svoju poznatu ariju iz *Walküre*, a Freud pročitao naglas onaj stav iz svoje rasprave u kome objašnjava zbog čega je nervozan kad god pročita svoju raspravu o nervozu, izazvanoj jednom arijom iz *Walküre*. Tako bi, da je bilo što nije bilo, i veliki književnik prestao da misli na svoju zubobolju, koju bi na taj način protumačio kao nervozu, a ne kao zubobolju koja to uopšte nije.

To je ono što ova gospođa Dudack-Nosack iznosi u svom bedekeru kao neku sopstvenu bedekersku fantaziju, a ja sam samo opisao upravo ovakvu jednu gospođu, autorku bedekera, i njeno vlastito štivo. Jer šta bi tek bilo da sam sam izmislio sve ono što smatram da bi jedna gospođa Nosack-Dudack mogla napisati, kada bih se prepustio svojoj vlastitoj fantaziji, ne držeći se teksta koji je ona svojom rukom napisala! Ja sam samo pokušao da, dokumentarno verno, prenesem njene nepatvorene misli o jezeru i pojavama koje se oko jezera, pa čak i duž mnogih obližnjih delova Evrope, pojavljuju. Jedino što u novelu svaki čas provaljuje onaj moj nesrećni prijatelj sa Waffenplatza, koji je sve to i zakuvaao. Jer kada se on u toj noveli pojavi, odmah me, na moju nesreću,

pita da li sam čitao „onaj glupi bedeker“ gospođe Nosack, pa da, ako sam ga pročitao, da ga nikako ne koristim kao bedeker, s obzirom na to da su sva mesta u njemu pogrešno locirana i isto tako pogrešno označena, nego da ovaj bedeker čitam kao jedno veselo i zabavno štivo o jezeru koje kao takvo možda uopšte ne postoji.